

Viherympäristöliitto ry:n lausunto Suomen kansallisen ennallistamissuunnitelman luonnoksesta

Viherympäristöliitto ry kiittää mahdollisuudesta lausua Suomen kansallisen ennallistamissuunnitelman luonnoksesta. Viherympäristöliitto ry on valtakunnallinen viheralan keskusjärjestö, joka edistää kestävien, terveellisten, viihtyisien ja luonnoltaan monimuotoisten elinympäristöjen suunnittelua, rakentamista ja kunnossapitoa. Lausunnossa keskitymme erityisesti kaupunkiekosysteemeihin ja rakennettuun ympäristöön.

Yleiset kommentit ennallistamissuunnitelmaluonnoksesta

Viherympäristöliitto pitää kansallisen ennallistamissuunnitelman laatimista erittäin tarpeellisena ja kannattaa vahvasti tavoitetta luonnon tilan parantamisesta erilaisissa ympäristöissä. Liiton näkökulmasta suunnitelman keskeisin osa on ennallistamisasetuksen 8 artiklan mukainen kaupunkiekosysteemien kokonaisuus. Kaupunkivihreä on olennainen osa yhdyskuntarakennetta ja yhteiskunnan toimivaa infrastruktuuria. Se ei ole vain pinta-alana mitattava maankäyttömuoto, vaan tuottaa samanaikaisesti luonnon monimuotoisuutta, hulevesien hallintaa, viilennystä, hiilensidontaa, ilmanlaadun paranemista sekä terveys-, hyvinvointi- ja virkistyskäyttöä.

Suunnitelmaluonnoksessa on useita oikeansuuntaisia toimenpiteitä, jotka voivat samanaikaisesti vahvistaa luonnon monimuotoisuutta, tukea ilmastonmuutokseen sopeutumista sekä edistää ihmisten terveyttä ja hyvinvointia. Luonnos jää kuitenkin monilta osin yleisluonteiselle tasolle.

Kaupunkiympäristöjen viherryttämisestä puuttuu kokonaisvaltainen ja kunnianhimoinen ote. Toimenpiteet jäävät kapea-alaisiksi ja pistemäisiksi. Nykytilan analyysi ja valittujen toimenpiteiden vaikuttavuuden perustelut puuttuvat. Keskeiset kaupunkiympäristöt, esimerkiksi asuinalueet ja työpaikka-alueet, puuttuvat kokonaan suunnitelmasta. Myös nykyisten viheralueiden ja yleisten alueiden viherrakenteen vahvistaminen tulisi ottaa huomioon paremmin. Lisäksi yhteydet muiden artiklojen tavoitteisiin (esim. pölyttäjät, metsät, puiden istutus) jäävät huomiotta. Useat toimenpiteet ovat sinänsä kannatettavia, mutta niiden vaikuttavuutta on vaikea arvioida, koska niille ei aseteta riittäviä laadullisia tavoitteita, toteuttamisvastuita tai mitattavia välitavoitteita. Suunnitelman käsitteistöä tulee myös tarkentaa. Terminologian tulee perustua vakiintuneeseen viheralan ja ekologian käsitteistöön ja kuvata selkeästi tavoiteltavia ominaisuuksia, kuten puuston pitkäikäisyyttä, kasvupaikkasoveltuvuutta, monilajisuutta, latvuspeittävyttä ja ekologista arvoa.

Suunnitelmaluonnos tunnistaa heikosti erityyppisten kaupunkialueiden maankäyttöpaineet ja kaupunkivihreää heikentävät tekijät. Toimenpiteet jäävät yleisluontoisiksi (katu- ja liikennealueet, päiväkodit, koulut, teollisuusalueet). Maankäytön tiivistämisen, teollisuuden, infrastruktuurin ja matkailun vaikutukset jäävät huomiotta. Tämä näkyy kaupunkiekosysteemiartiklan lisäksi myös muissa artikloissa. Esimerkiksi matkailun vaikutuksia luonnon tilaan ei käsitellä riittävästi eikä ennallistamisen suhdetta matkailualueiden kehittämiseen.

Kaupunkiekosysteemien osalta tavoitteet perustuvat suurelta osin kaupunkivihreän ja latvuspeiton määrälliseen kehitykseen. Tämä ei kuitenkaan ei itsessään takaa luontoarvojen, ekologisen toimivuuden tai asukkaiden hyvinvoinnin paranemista. Laaja, yksilajinen nurmipinta, monilajinen niitty, varttunut puusto, kerroksellinen kasvillisuus ja ekologisesti toimiva lähimetsä eivät ole luontoarvoiltaan tai ekosysteemipalveluiltaan rinnasteisia. Kaupunkivihreän määrän rinnalle tarvitaan kasvillisuuden rakenteeseen, lajistoon, maaperään, elinympäristöjen toimivuuteen ja hoidon jatkuvuuteen perustuvia laatumittareita. Suunnitelman keinovalikoima jää siten vaatimattomaksi verrattuna niihin

mahdollisuuksiin, joita kaupunkien maankäyttöön, rakentamiseen, asuinympäristöihin, yksityisiin kiinteistöihin, liikenneympäristöihin ja viherrakenteen hoitoon liittyy. Suunnitelmassa tulee nykyistä selkeämmin määritellä, miten viherryttäminen voi tukea ekologista, terveydellistä ja ilmastollista vaikuttavuutta. Luonnoksen vaikutustenarvioinnissa (s. 45) tunnistetaan ansiokkaasti kaupunkipuiden ja laajan latvuspeiton merkitys terveydelle sekä kaupunkivihreän vaikutukset tasa-arvoiseen luontokosketukseen, ilmanlaatuun, meluntorjuntaan, paikallisilmaston viilentämiseen ja kaupunkien elinvoimaan. Näiden hyötyjen tulee näkyä nykyistä selvemmin myös tavoitteissa, toimenpiteiden kohdentamisessa ja seurannassa.

Suunnitelmassa ei aseteta Suomelle tavoitetta ennallistamisasetuksen 13 artiklan mukaiseen kolmen miljardin uuden puun istuttamista koskevaan EU:n yhteiseen tavoitteeseen. Perusteluissa asiaa tarkastellaan ensisijaisesti Suomen metsien näkökulmasta. Rakennetun ympäristön puilla on kuitenkin eri tehtävä kuin metsänuudistamisessa istutettavilla puilla. Kaupunki- ja taajamapuusto tuottaa merkittäviä paikallisia terveys-, ilmasto-, hulevesi- ja monimuotoisuushyötyjä. Suomen tulee siksi harkita kansallista tavoitetta tai vähintään seurattavaa ohjelmaa rakennetun ympäristön puuston lisäämiseksi. Kytkenät artiklan 13 ja 8 välillä tuleekin tunnistaa nykyistä paremmin.

Kansallisen ennallistamissuunnitelman yhteys valmisteilla olevaan kansalliseen luonnon monimuotoisuusstrategiaan ja sen toimintaohjelmaan tulee kuvata selkeästi. Uutta vuoteen 2035 ulottuvaa strategiaa ja toimintaohjelmaa valmistellaan edelleen. Ennallistamissuunnitelman ei tule muodostua biodiversiteettistrategiasta irralliseksi toimeenpanoasiakirjaksi, vaan asiakirjoille tulee määritellä yhteinen tavoitekehys, työnjako, indikaattorit ja seuranta. Erityisesti kaupunkiympäristöjen, pölyttäjien, ekologisen kytkeytyneisyyden, luontopohjaisten ratkaisujen ja luonnon monimuotoisuuden valtavirtaistamisen osalta niiden tulee tukea toisiaan.

Suunnitelmassa ei aseteta Suomelle numeerista tavoitetta ennallistamisasetuksen 13 artiklan mukaiseen kolmen miljardin uuden puun istuttamista koskevaan EU:n yhteiseen tavoitteeseen. Perusteluissa asiaa tarkastellaan ensisijaisesti Suomen metsien näkökulmasta. Rakennetun ympäristön puilla on kuitenkin eri tehtävä kuin metsänuudistamisessa istutettavilla puilla. Kaupunki- ja taajamapuusto tuottaa merkittäviä paikallisia terveys-, ilmasto-, hulevesi- ja monimuotoisuushyötyjä. Suomen tulee siksi harkita kansallista tavoitetta tai vähintään seurattavaa ohjelmaa rakennetun ympäristön puuston lisäämiseksi.

Yhteenveto Viherympäristöliiton keskeisistä muutosehdotuksista

Viherympäristöliitto esittää, että ennallistamissuunnitelmaa täydennetään seuraavasti:

1. Kaupunkivihreälle ja latvuspeitolle asetetaan EU:n vähimmäisrajoja kunnianhimoisemmat kansalliset tavoitteet.
2. Määrällisten tavoitteiden rinnalle määritellään kaupunkivihreän laatua, saavutettavuutta, ekologista kytkeytyneisyyttä ja alueellista oikeudenmukaisuutta koskevat mittarit.
3. Kaupunkien sisäisiä eroja ja erityisesti tiiviiden alueiden viherryttämistarpeita seurataan riittävän tarkalla aluejaolla. Seurannassa on otettava huomioon vihreän ekologinen laatu eikä ainoastaan sen pinta-ala.
4. Kytkeä eri artiklojen välillä vahvistetaan. Etenkin kaupunkiartiklassa on otettava paremmin huomioon mm. pölyttäjiä, metsiä ja puiden istutusta koskevat artikkelit.

5. Viherryttämisen keinovalikoimaa laajennetaan ja tunnistetaan paremmin erilaisten kaupunkiympäristöjen viherryttämispotentiaali. Esimerkiksi asuin ympäristöt, työpaikka-alueet ja viheralueet on lisättävä suunnitelmaan.
6. Uudelleenkaavoitettavilla alueilla arvioidaan rakentamisen lisäksi järjestelmällisesti mahdollisuudet uusien puistojen, lähimetsien, kosteikkojen, niittyjen ja muiden viheralueiden muodostamiseen.
7. Matkailun maankäyttö-, infrastruktuuri- ja kulutusvaikutukset otetaan mukaan erityisesti Pohjois-Suomea koskevaan tarkasteluun.
8. Kunta- ja Järjestö-Helmi-rahoitus vakinaistetaan osaksi ennallistamissuunnitelman pitkäjänteistä rahoituspolkua.
9. Yksityisten kiinteistöjen viherryttämiseen luodaan valtakunnallinen kannustin- ja ohjauskeinovalikoima.
10. Kaupunkiekosysteemien toimenpiteille määritellään realistiset kustannusarviot, vastuut, rahoituslähteet ja toimeenpanon aikataulut.
11. Rakennusjärjestys, maisematyölupa ja puiden kaatamista koskevat menettelyt tunnistetaan kaupunkivihreän ohjauskeinoina.
12. Pölyttäjiä koskevaa tavoitetasoa, indikaattoreita ja uuselin ympäristöjen huomioon ottamista vahvistetaan.
13. Direktiivilajeja ja niiden elinympäristöverkostoja koskevat tavoitteet, toimenpiteet ja seuranta täsmennetään.
14. Ekologisen kompensaation velvoittavuutta ja luontohaitan aiheuttajan vastuuta kehitetään lieventämishierarkiaa noudattaen.
15. Luontoarvojen lainvastaisesta hävittämisestä seuraavien korjaamisvelvoitteiden ja muiden seuraamusten tulee olla tehokkaita ja ennalta ehkäiseviä.
16. Ennallistamissuunnitelman ja valmisteilla olevan kansallisen luonnon monimuotoisuusstrategian tavoitteet, toimenpiteet ja seuranta sovitetaan yhteen.

Ilman näitä täsmennyksiä kaupunkiekosysteemien toimenpiteet uhkaavat jäädä hyviksi periaatteiksi, joiden vaikutukset kaupunkiluonnon monimuotoisuuteen, ilmastokestävyyteen ja ihmisten elinympäristöjen laatuun jäävät epävarmoiksi.

Kommentit luontotyyppien ja lajien tilan parantamisen tavoitteisiin – artikla 4

Viherympäristöliitto pitää tärkeänä, että luontotyyppien ja lajien elinympäristöjen tilaa parannetaan myös suojelualueiden ulkopuolella. Tämä on olennaista etenkin rakennetuissa ympäristöissä ja taajamissa, joissa pienialaisillakin luontokohteilla, niityillä, pienvesillä, metsäalueilla ja viheryhteyksillä voi olla suuri merkitys ekologisen verkoston jatkuvuudelle.

Luontotyyppien pinta-ala- ja tilatavoitteiden ohella tulee tunnistaa niitä ympäröivien alueiden ja luontotyyppien välisen kytkeytyneisyyden merkitys. Kaavoituksen, yleisten alueiden suunnittelun ja infrastruktuurihankkeiden yhteydessä tarvitaan riittävää tietoa luontotyypeistä sekä valtakunnallisesti yhtenäistä ohjeistusta niiden huomioon ottamiseen.

Suunnitelmaluonnoksessa käsitellään luonto- ja lintudirektiivien lajien elinympäristöjä, mutta direktiivilajeja koskeva toimeenpanokokonaisuus jää yleisluonteiseksi. Lajien elinympäristöille ei ensimmäisessä suunnitelmassa aseteta viitteellisiä pinta-alatavoitteita, vaan ratkaisuja siirretään tietopohjan täydentämisen jälkeiseen vaiheeseen.

Suunnitelmassa tulee kuvata nykyistä selvemmin, miten luonto- ja lintudirektiivien lajien suotuisan suojelutason saavuttaminen, lajien elinympäristöjen määrä ja laatu sekä ekologinen kytkeytyneisyys otetaan huomioon toimenpiteiden kohdentamisessa. Huomiota ei tule rajata vain luonnonsuojelulain nimenomaisesti suojaamiin kohteisiin, vaan lajien elinkierron kannalta tarvittavaan elinympäristöverkostoon kokonaisuutena.

Erityisesti rakennetuissa ympäristöissä tarvitaan ohjeistusta direktiivilajien huomioon ottamiseen kaavoituksessa, rakentamisessa, korjaamisessa ja kunnossapidossa. Lajit voivat olla riippuvaisia myös rakennuksista, vanhoista puista, pienvesistä, joutomaista, ranta-alueista tai muista kohteista, joita ei tavanomaisesti tunnisteta ennallistamisen ydinalueiksi.

Viherympäristöliitto kannattaa vieraslajien torjunnan turvaamista ja lisäämistä. Torjunnassa on varmistettava toiminnan pitkäjänteisyys, suunnitelmallisuus ja riittävä seuranta, sillä kertaluonteiset torjuntatoimet eivät yleensä riitä. Samalla tarvitaan lisää osaamista ja resursseja vieraslajien ennaltaehkäisyyn, tunnistamiseen ja hallintaan sekä rakentamisen että kunnossapidon eri vaiheissa. Kuntasektorilla kaivataan selkeää ohjeistusta torjunnan priorisointiin tilanteessa, jossa resurssit eivät riitä kaikkien tunnistettujen esiintymien torjuntaan. Haitallisten vieraskasvilajien kohdalla tietoa haitoista ja torjuntamenetelmistä on hyvin saatavilla, mutta torjuntatyön resurssit ovat riittämättömät.

Kommentit meriekosysteemien ennallistamistavoitteisiin – artikla 5

Viherympäristöliitolla ei ole lausuttavaa meriekosysteemien ennallistamistavoitteista.

Kaupunkiekosysteemialueiden rajauksiin ja tavoitteisiin liittyvät kommentit

Luonnoksen mukaan artiklan 8 soveltamisalaan kuuluu Suomessa 67 kuntaa.

Kaupunkiekosysteemialue voi muodostua pelkästä kaupunkikeskuksesta ja kaupunkiklusterista tai siitä sekä paikallisesti määritellystä lähialueesta. Lähialueisiin voi sisältyä muun muassa kaupunkivihreän ja latvuspeiton kasvupotentiaalia sisältäviä alueita sekä yhdyskuntarakenteen tulevia kasvusuuntia.

Viherympäristöliitto pitää kuntien paikalliset olosuhteet huomioon ottavaa rajausta perusteltuna. Laajat kaupunkiekosysteemialueet aiheuttavat kuitenkin riskin siitä, että kaupunkivihreän ja latvuspeiton kokonaismäärän kehitys peittää alleen alueiden sisäiset erot. Latvuspeitto voi kasvaa kaupunkiekosysteemialueen reunaosissa samalla, kun se vähenee tiiviisti rakennetuilla asuinalueilla, keskustoissa tai liikenneympäristöissä. Tällöin kaupunkiekosysteemialuekohtainen tavoite voi muodollisesti toteutua ilman, että asukkaiden lähiympäristöjen laatu paranee. Kaupunkivihreän lisäksi yhdellä alueella ei myöskään kaikilta osin korvaa lähivihreän, ekologisesti arvokkaan ympäristön tai varttuneen puuston menetystä toisella alueella. Erityisesti vanhojen ja suurikokoisten puiden tuottamia hyötyjä ei voida nopeasti korvata uusilla istutuksilla.

Suomessa kaupunkivihreän 45 prosentin ja latvuspeiton 10 prosentin raja-arvot ylittyvät kaikissa asetuksen soveltamisalaan kuuluvissa kunnissa, minkä vuoksi vuoden 2030 nettohävikkiä koskevaa tavoitetta ei luonnoksen mukaan sovelleta. Vuodesta 2031 alkaen tavoitteena on kaupunkivihreän kansallisen kokonaispinta-alan sekä kunkin kaupunkiekosysteemialueen latvuspeiton kasvava kehityssuunta.

Asetuksen raja-arvoja tulee pitää vähimmäistasona eikä Suomen kansallisena tavoitetilana. Erityisesti 10 prosentin latvuspeitto on suomalaisissa olosuhteissa vaatimaton. Suomen tulee asettaa kaupunkivihreälle ja latvuspeitolle kansallisesti kunnianhimoisemmat, mutta erilaisiin kaupunkiympäristöihin sovellettavat tavoitteet. Tavoitteiden kehittämisessä voidaan hyödyntää esimerkiksi 3–30–300-periaatetta tai muita tutkimukseen perustuvia lähivihreän näkyvyyttä, latvuspeittoa ja saavutettavuutta yhdistäviä periaatteita. Niitä voidaan hyödyntää kansallisessa ohjeistuksessa, kuntien suunnittelussa ja seurannan kehittämisessä.

Kaupunkiekosysteemialueita koskevassa seurannassa tulee kokonaispinta-alan lisäksi tarkastella kaupunkivihreän laadullisia ja paikallisia ominaisuuksia:

- kaupunkivihreän ja latvuspeiton alueellista jakautumista
- muutoksia tiiviisti rakennetuilla ja väestöltään keskeisillä alueilla
- lähivihreän saavutettavuutta
- viherrakenteen ekologista kytkeytyneisyyttä
- kasvillisuuden rakennetta, monilajisuutta ja ekologista laatua
- maaperäyhteyttä ja vettä läpäisevien pintojen osuutta
- varttuneen puuston säilymistä ja elinvoimaisuutta
- hyötyjen jakautumista eri väestöryhmille.

Kommentit jokien ennallistamistavoitteisiin – artikla 9

Viherympäristöliitolla ei ole erillistä lausuttavaa jokien ennallistamistavoitteista.

Viherympäristöliitto kuitenkin korostaa, että virtavesien, purojen, tulvatasanteiden ja muiden sinivihreän infrastruktuurin osien merkitys tulee tunnistaa myös rakennetuissa ympäristöissä. Luonnonmukaisesti toimivat purot, kosteikot ja tulva-alueet voivat samanaikaisesti vahvistaa luonnon monimuotoisuutta, parantaa vesien tilaa ja auttaa hallitsemaan ilmastomuutoksen myötä kasvavia hulevesi- ja tulvariskejä.

Kommentit pölyttäjäkantojen ennallistamistavoitteisiin – artikla 10

Viherympäristöliitto pitää suunnitelmaluonnoksen pölyttäjäkantoja koskevaa tilannekuvaa liian optimistisena. Luonnoksessa Suomen pölyttäjäkantojen valtakunnallinen tilanne kuvataan suhteellisen vakaaksi muuhun Eurooppaan verrattuna ja pölyttäjäkantojen romahdusten todetaan olevan lähinnä paikallisia. Tämä on ristiriidassa Kansallisen pölyttjästrategiassa (2022) kuvattuun tilanteeseen, jonka mukaan uhanalaisuus on lisääntynyt kaikissa tärkeimmissä pölyttjäryhmissämme, etenkin mesipistiäisissä. Yleisten ja laajalle levinneiden lajien mahdollisesti suuristakin kannanmuutoksista meillä ei kuitenkaan ole riittävästi tietoa seurantojen puuttumisen vuoksi. Tämä ei anna perusteita kuvata Suomen pölyttjätilannetta vakaaksi.

Paikalliset taantumat, elinympäristöjen pirstoutuminen ja uhanalaisten lajien tilanne ovat ennallistamissuunnitelman kannalta olennaisia. Pölyttäjien hyvä tilanne tulee turvata ennakoivasti. Suunnitelman tulee olla johdonmukainen kansallisen pölyttjästrategian kanssa, jonka lähtökohtana on pölyttjähyönteisten monimuotoisuuden ja määrän vähenemisen ehkäiseminen ja pysäyttäminen sekä kehityksen kääntäminen myönteiseksi.

Pölyttäjiä koskeville toimille tulee määritellä mitattavat tavoitteet ja indikaattorit. Seurannan tulee kattaa vähintään:

- pölyttäjien monimuotoisuuden ja runsauden kehitys
- uhanalaisten lajien tilanne
- elinympäristöjen määrä, laatu ja kytkeytyneisyys
- ravinnotarjonnan ajallinen jatkuvuus ja sopivuus eri pölyttjäryhmille
- pesäpaikkojen ja suojapaikkojen saatavuus
- hoito- ja niittokäytäntöjen vaikutukset.

Mittareille tulee määritellä lähtötaso, vastuutaho, seurantamenetelmä ja raportointiväli.

Suunnitelmassa tulee tunnistaa nykyistä paremmin uuelinympäristöjen merkitys. Tien- ja radanvarret, voimajohtoalueet, joutomaat, maa-ainesten ottoalueet, entiset teollisuusalueet, viherkatot, hulevesialueet ja muut ihmistoiminnan synnyttämät avoimet ympäristöt voivat oikein suunniteltuina ja hoidettuina tarjota arvokkaita elinympäristöjä pölyttäjille. Niitä ei tule käsitellä vain väliaikaisina tai rakentamista odottavina alueina, vaan osana kaupunkien ja taajamien ekologista verkostoa.

Maatalousindikaattoreiden valintaan ja turvemaan määritelmään liittyvät kommentit

Viherympäristöliitolla ei ole lausuttavaa maatalousindikaattoreiden valinnasta tai turvemaan määritelmästä.

Metsäindikaattoreiden valintaan liittyvät kommentit

Viherympäristöliitto toteaa, että kuntien ja kaupunkien omistamilla lähimetsillä ja taajamametsillä on tärkeä merkitys metsäluonnon monimuotoisuudelle, ekologiselle kytkeytyneisyydelle, virkistykselle sekä asukkaiden terveydelle ja hyvinvoinnille. Monissa kunnissa taajamametsien hoidossa otetaan jo huomioon muun muassa lahoppuun säilyttäminen, sekapuustoisuus, eri-ikäisrakenteisuus ja arvokkaiden elinympäristöjen turvaaminen. Hyviä käytäntöjä tulee levittää valtakunnallisesti. Samalla on huolehdittava siitä, ettei taajamametsien hoitoa tarkastella ainoastaan puuntuotannon lähtökohdista, vaan niiden ekologiset, sosiaaliset ja ilmastolliset tehtävät tunnustetaan. Kuntien käytännöt ja resurssit vaihtelevat, minkä vuoksi tarvitaan yhteistä ohjeistusta ja osaamisen vahvistamista.

Luonnoksessa esitetään orgaanista hiiltä koskevan indikaattorin e) poistamista. Ennallistamisen ilmastohyötyjen ja maaperän tilan kehityksen seuranta jää sen seurauksena nykyistä heikommaksi osaksi toteutusta. Vaikka hiili ei ole ensisijaisesti biodiversiteetti-indikaattori, se kytkeytyy moniin metsäekosysteemin toimintoihin kuten maaperäeliöstöön ja myös vedenpidätyskykyyn ja sitä kautta monimuotoisuuteen. Sen sijaan valittu indikaattori f) (sellaisen metsän osuus, jossa valtalajina ovat luontaiset puulajit) ei ole erityisen vaikuttava. Suomessa ei ole paljon metsiä, jossa valtalajina olisi jokin muu kuin luontainen laji, joten sen arvo indikaattorina on tällä hetkellä aika heikko.

Kommentit heikentämättömyysvelvoitteen kansalliseen toimeenpanoon ja joustavaan soveltamiseen

Viherympäristöliitto pitää tärkeänä, että heikentämättömyysvelvoitteen kansallinen toimeenpano on selkeä, ennakoitava ja käytännössä toteuttamiskelpoinen. Rakennetussa ympäristössä tarvitaan yhtenäisiä menettelyjä sen arvioimiseksi, milloin kaupunkivihreän tai latvuspeiton vähentyminen on merkittävää ja miten alueellista kehitystä seurataan. Pelkkä laajan kaupunkiekosysteemialueen kokonaismäärän tarkastelu ei saa mahdollistaa merkittävien paikallisten viheralueiden, varttuneen puuston, lajien elinympäristöjen tai ekologisten yhteyksien heikentämistä.

Seuraamus luontoarvojen lainvastaisesta hävittämisestä tai heikentämisestä tulee olla tehokas, oikeasuhtainen ja ennalta ehkäisevä. Taloudellinen seuraamus luonnonsuojelu- tai ympäristörikoksesta ei saa muodostua toimijalle edullisemmaksi vaihtoehdoksi kuin säädösten noudattaminen. Luonnonsuojelu- ja ympäristörikokset ovat valtaosin talousrikkoksia, joilla tavoitellaan kustannusten välttämistä tai suurempaa taloudellista tuottoa. Näiden rikosten ja rikkomusten seuraamusten tulisi olla nykykäytäntöä kovempia, jotta niillä olisi ennaltaehkäisevää vaikutusta. Lainsäädäntötarpeiden arvioinnissa tulee tarkastella rikosoikeudellisten seuraamusten lisäksi ennallistamis- ja korjaamisvelvoitteita ja aiheutetun luontohaitan kustannusten kohdentamista haitan aiheuttajalle. Ensisijaisena seuraamuksena tulee mahdollisuuksien mukaan olla hävitetyn tai heikennetyn luontoarvon palauttaminen. Jos palauttaminen ei ole mahdollista, tulee edellyttää riittävää ekologista hyvitystä ja taloudellista vastuuta. Valvontaviranomaisille tulee samalla turvata riittävät resurssit, toimivaltuudet ja tietojärjestelmät.

Yksityiskohtaisemmat kannat heikentämättömyysvelvoitteen oikeudelliseen toteuttamiseen on tarkoituksenmukaista muodostaa asiaa koskevan erillisen lakihankkeen lausuntokierroksella.

Kommentit toimenpideluonnoksista

Kommentit erityisesti luontotyyppi- ja lajitavoitteita – artikla 4 – sekä jokien vapauttamista – artikla 9 – tukeviin toimenpiteisiin

Toimenpide 1. Helmi-elinympäristöohjelman laajentaminen ja tehostaminen

Kunta- ja Järjestö-Helmi-ohjelman rahoitus on taattava, jotta julkinen sektori ja järjestöt pystyvät elinympäristöhankkeita toteuttamaan. Kunta- ja Järjestö-Helmen avustushaku oli viimeksi avoinna tammikuussa 2024. Hakukierrosta ei ole järjestetty 2025, 2026 eikä ilmeisesti ole luvassa enää tällä hallituskaudella. Tämä on erittäin harmillista, sillä kunnilla ja järjestöillä olisi potentiaalia toteuttaa pitkäjänteisiä ja suunnitelmallisia elinympäristöjen kunnostamisia, mutta nykyisessä taloustilanteessa siihen ei juuri ole resursseja ilman avustuksia.

Toimenpide 4. Tunturiluontotyyppien tilan parantaminen.

Suunnitelmaluonnoksessa ei käsitellä riittävästi matkailun vaikutuksia luonnon tilaan eikä ennallistamisen suhdetta matkailualueiden kehittämiseen. Tämä on merkittävä puute erityisesti Pohjois-Suomessa, jossa matkailukeskusten kasvu aiheuttaa huomattavaa painetta luonnolle.

Matkailukeskusten ja niiden ympäristöjen suunnittelussa tulee tunnistaa sekä rakentamisen suorat maankäyttövaikutukset että kasvavan käytön aiheuttama kulutuspaine. Ennallistamissuunnitelmassa tulee esittää periaatteet, joilla matkailun infrastruktuuri, reitit ja palvelut sijoitetaan luonnon kantokyky huomioon ottaen, arvokkaiden elinympäristöjen pirstoutumista ehkäistään ja kuluneita alueita ennallistetaan. Matkailutoimijat tulee tunnistaa myös ennallistamisen mahdollisina toteuttajina, kumppaneina ja rahoittajina.

Toimenpide 9. Vieraslajitoimenpiteet

Viherympäristöliitto kannattaa vieraslajien torjunnan turvaamista ja lisäämistä. Vieraslajitoimien tulee sisältää ennaltaehkäisy, varhainen tunnistaminen, suunnitelmallinen torjunta, torjuntajätteen asianmukainen käsittely ja riittävän pitkä seuranta. Toimenpiteissä tulee tunnistaa myös rakentamisen maa-ainesten, kasvualueiden ja kasvimateriaalin mukana leviävien vieraslajien riskit.

Toimijatasolla, mm. kunnissa, kaivataan selkeitä ohjeita laajalle levinneiden vieraskasvilajien torjunnan priorisointiin, sillä vieraslajien hallintasuunnitelmien priorisointi ei ole jalkautunut käytännön tasolle. Vieraslajien torjuntaa kuntatasolla rajoittaa resurssien puute. Vieraslajien torjunnan turvaaminen herkissä luontoympäristöissä ja perinnebiotoopeilla vaatii lisärahoituksen kohdentamista.

Kommentit erityisesti meri- ja vesiekosysteemien – artikla 5 – ennallistamista tukeviin toimenpiteisiin

Viherympäristöliitolla ei ole lausuttavaa meri- ja vesiekosysteemien ennallistamista tukevista toimenpiteistä.

Kommentit kaupunkiekosysteemialueiden kaupunkivihreää ja latvuspeittoa lisääviin toimenpiteisiin – artikla 8

Viherympäristöliitto pitää toimenpiteitä 15–22 pääosin hyvinä ja tarpeellisina. Niitä tulee kuitenkin laajentaa keinovalikoiman, toteuttamisen, rahoituksen, vastuiden ja seurannan osalta.

Kaupunkiartiklan toimeenpanossa tulee tunnistaa nykyistä vahvemmin eri kaupunkien ja kaupunkiympäristöjen sisäiset erot. Keskustat, lähiöt, pientaloalueet, teollisuus- ja kaupalliset alueet, matkailukeskukset sekä kaupungin reuna-alueet eroavat olennaisesti sekä viherrakenteen nykytilan että viherryttämismahdollisuuksien suhteen. Yhtenäinen kaupunkiekosysteemialuekohtainen tarkastelu ei anna riittävästi tietoa näiden alueiden tarpeista.

Erityistä huomiota tulee kiinnittää tiiviisiin kaupunkiympäristöihin, joissa tilaa uudelle kasvillisuudelle on vähän ja maanalainen infrastruktuuri, liikenne, kunnossapito sekä rakentamisen taloudelliset tavoitteet kilpailevat tilasta. Näille alueille tarvitaan kohdennettuja ratkaisuja, kuten tiiviiden asuinympäristöjen viherryttämistä, pysäköintialueiden viherryttämistä, katutilan uudelleenjakoa, kovien pintojen purkamista ja laadukkaita kaupunkipuiden kasvupaikkoja.

Uudelleenkaavoitettavat alueet tulee tunnistaa nykyistä vahvemmin mahdollisuutena lisätä kaupunkivihreää. Käytöstä poistuvia tai vajaakäyttöisiä rakennus-, teollisuus-, liikenne- ja pysäköintialueita ei tule automaattisesti osoittaa aiempaa tiiviimpään rakentamiseen. Kaavoituksessa tulee järjestelmällisesti arvioida myös alueiden muuttamista kokonaan tai osittain puistoiksi, lähimetsiksi, kosteikoiksi, niityiksi tai muiksi viherrakenteen osiksi. Tämä on erityisen tärkeää kaupunginosissa, joissa lähivihreää tai latvuspeittoa on vähän.

Olemassaolevan latvuspeiton ja kaupunkivihreän säilyttäminen tulee mainita ensisijaisena tavoitteena. Latvuspeiton ja kaupunkivihreän kehitystä on seurattava ja varauduttava, että poistuvan latvuspeiton tilalle suunnitellaan korvaavaa puustoa. Latvuspeittoa on lisättävä ennakoivasti.

Toimenpide 15: Katu- ja liikenneympäristöjen puuston lisääminen

Puuston säilyttäminen ja lisääminen erityisesti tiiviiden keskusta-alueiden katu- ja liikenneympäristöissä on erittäin kannatettavaa. Samoin puurivien, puuryhmien, monilajisuuden ja yhtenäisten viherjatkumoiden edistäminen ovat perusteltuja tavoitteita. Katu- ja liikenneympäristöjen lisäksi tulee huomioida yksityiset pysäköinti- ja liikennealueet. Niiden viherryttämistä voidaan edistää muun muassa kaavoituksella, rakennusjärjestyksillä, viherkertoimilla, tontinluovutusehdoilla, hulevesiin liittyvillä kannusteilla sekä avustus- ja rahoitusjärjestelmillä.

Luonnoksen kirjausta, jonka mukaan suositetaan pienikokoisia puita, tulee muuttaa. Pienikokoisten puiden yleinen suosittaminen on ristiriidassa latvuspeiton, varjostuksen, hulevesien hallinnan, hiilensidonnan ja muiden ekosysteemipalvelujen vahvistamisen kanssa. Katupuuna isokokoinen puu on usein pienikokoista puuta käytännöllisempi, sillä isokokoiseen puuhun saadaan riittävä vapaa runkorokkeus. Pienikoista puuta, jonka latvus sijoittuu alhaalle, joudutaan katualueella leikkaamaan usein ja liikaa, mikä on resurssien hukkaa ja saattaa johtaa puun lyhyempään elinkaareen. Maininta luonnonvaraisista puista tulee myös muuttaa. Vaikka tavoite on sinänsä hyvä, kaupunkiympäristöissä ei ole syytä kaventaa lajivalikoimaa. Puulajin ja puun tavoitekoon tulee määräytyä kasvupaikan, käytettävissä olevan tilan sekä istutuksille asetettujen tavoitteiden perusteella. Kohteissa, joissa riittävä kasvutila voidaan järjestää, tulee suosia suurikokoiseksi kasvavia ja pitkäikäisiä puita. Kasvilajivalinnoissa tulee huomioida myös kasvupaikkaan sopeutunut lajisto, ilmastokestävyys, tuholaisriskit ja geneettinen monimuotoisuus.

Toimenpiteeseen tulee sisällyttää riittävien maanalaisten ja maanpäällisten kasvutilojen järjestäminen, maaperän laadun ja veden saatavuuden turvaaminen sekä puiden koko elinkaaren huomioon ottava omaisuudenhallinta. Taajamien ulkopuolisten väyläympäristöjen puuistutuksia tulee rajoittamaan fosforiasetus, joka johtaa siihen, että väyläympäristöissä voidaan käyttää vain metsityskasvualustavahvuuksia eikä paksumman kasvualustan vaativia puita voida istuttaa. Asetusta olisi tarpeen muuttaa tältä osin.

Olemassa olevan varttuneen puuston säilyttämisen tulee olla ensisijaista. Tämä on myös kustannustehokkaampaa puuistutusten uusimiseen verrattuna. Puiden poistoon tulee olla riittävät perusteet ja myös riittävät sanktiot, mikäli puita vaurioitetaan. Puuistutusten perustamisessa tulee tähdätä puiden pitkäikäisyyteen ensisijaisesti takaamalla riittävä kasvutila ja kunnossapito puun elinkaaren aikana. Rakennetun ympäristön puiden elinkaaren pidentäminen on tärkeä askel pyrittäessä latvuspeittävyyden kasvuun ja ekologiin hyötyihin, ja parantaa kaupunkipuuston kustannustehokkuutta.

Toimenpide 16: Koulujen ja päiväkotien pihojen kaupunkivihreän ja puuston lisääminen

Viherympäristöliitto kannattaa koulujen ja päiväkotien pihojen kehittämistä luonnonmukaisiksi, hyvinvointia ja oppimista tukeviksi ympäristöiksi. Toimenpiteessä tulee painottaa nykyistä selvemmin maaperäyhteyttä, maaperän terveyttä, vettä läpäiseviä pintoja, luonnonmukaista hulevesien hallintaa, varjostavaa puustoa, monikerroksista kasvillisuutta ja lasten luontokosketusta.

Toimenpide tulee laajentaa koskemaan myös leikkipuistoja, muiden julkisten rakennusten pihoja sekä soveltuvin osin liikunta- ja virkistysalueita. Leikkipuistojen jättäminen suunnitelman ulkopuolelle mahdollisesti uudistuvan lainsäädännön perusteella ei ole tarkoituksenmukaista.

Ennallistamissuunnitelma voi täydentää lainsäädäntöä ja ohjata eri ympäristöjen laadullista kehittämistä.

Toimenpide 17: Kaupallisten, teollisuus- ja brownfield-alueiden viherryttäminen

Toimenpide on kannatettava ja erityistä huomiota tulee kiinnittää laajamittakaavaisin teollisuus- ja energiahankkeisiin (esimerkiksi datakeskukset, akkuvarastot), joiden tieltä poistuu merkittävästi viherrakennetta. Toimenpiteen tulee koskea uusien alueiden suunnittelun lisäksi olemassa olevien kaupallisten, teollisuus-, varasto- ja pysäköintialueiden järjestelmällistä kehittämistä. Juuri nykyisillä laajoilla ja voimakkaasti päällystetyillä alueilla voi olla huomattavaa viherryttämisen, hulevesi- ja viilennyspotentiaalia. Katoille toteutettu kaupunkivihreä on sinänsä kannatettava toimenpide etenkin ilmastomuutoksen sopeutumisen näkökulmasta, mutta sen lisäksi on korostettava, että maanvarainen kaupunkivihreä on aina ensisijainen ratkaisu.

Viherryttämistä ei tule rajata ensisijaisesti rakentamisen tai käyttötarkoituksen muutoksen yhteyteen, kuten luonnoksessa nyt esitetään. Mukaan tulee ottaa myös:

- väliaikaiset viherryttämisratkaisut
- tarpeettomien päällysteiden purkaminen
- pysäköintialueiden puuston lisääminen
- sadepuutarhat ja hulevesien viivytyalueet
- joutoalueiden niitty- ja luontokäyttö
- olemassa olevien kiinteistöjen kannustaminen viherryttämiseen
- alueiden osittainen tai kokonainen muuttaminen pysyviksi viheralueiksi.

Toimenpide 18: Kaupunkivihreän kytkeytyneisyyden lisääminen

Viherympäristöliitto kannattaa toimenpidettä vahvasti. Viheryhteyksien katkosten tunnistaminen sekä puistojen, metsäalueiden, katuvihreän ja yksityisten pihojen yhdistäminen tukevat sekä luonnon monimuotoisuutta että lähivihreän saavutettavuutta.

Kytkeytyneisyys tulee sisällyttää konkreettiseksi suunnitteluperiaatteeksi yleis- ja asemakaavoitukseen, katu- ja liikennesuunnitteluun, julkisten alueiden suunnitteluun sekä infrastruktuurin peruskorjauksiin. Ekologisten yhteyksien toimivuutta tulee seurata pelkkien karttayhteyksien lisäksi myös niiden laadun, leveyden, jatkuvuuden ja lajistollisen toimivuuden perusteella.

Toimenpide 19: Kaupunkivihreän ja latvuspeiton tietopohjan vahvistaminen ja informaatio-ohjaus

Toimenpide on erittäin tarpeellinen. Viherympäristöliitto kannattaa erityisesti valtakunnallista koordinaatiota, yhtenäistä tietopohjaa, asiantuntijoiden ja päättäjien osaamisen vahvistamista, kaupunkivihreän taloudellisen arvon tunnistamista sekä viheromaisuuden hallinnan kehittämistä. Luonnoksessakin todetaan, että kansallista koordinaatiota tarvitaan tiedon ja ohjeistuksen yhtenäisyyden varmistamiseksi.

Tietopohjassa tulee määrän lisäksi käsitellä kaupunkivihreän laatua, saavutettavuutta, kytkeytyneisyyttä, kasvillisuuden rakennetta, latvuspeiton ja läpäisevien pintojen kehittymisen tilannetta

ja viheromaisuuden elinkaaren aikaista kehitystä. Kansallisesti tulee laatia yhtenäisiä menetelmiä ja ohjeita, joita myös pienemmät ja resursseiltaan rajalliset kunnat voivat hyödyntää. Tämä on ensiarvoisen tärkeää, sillä kansalliset ohjeistukset kaupunkivihreän osalta tällä hetkellä suurelta osin puuttuvat.

Toimenpide 20: Kaupunkivihreän ja latvuspeiton rahoituspolku ja kannusteet

Viherympäristöliitto kannattaa rahoituspolun ja kannusteiden kehittämistä. Kunnat toimivat tiukassa taloudellisessa tilanteessa, eikä uusien tehtävien tai tavoitteiden toteuttamista voida jättää yksinomaan kuntien nykyisten resurssien varaan.

Suunnitelmassa mainitut fiskaaliset keinot tulee konkretisoida jatkovalmistelussa. Selvitettäviä keinoja voivat olla esimerkiksi:

- valtionavustukset kuntien kaupunkivihreän investointeihin
- rahoituksen kytkeminen latvuspeiton, lähivihreän ja ekologisen laadun paranemiseen
- hulevesimaksujen tai muiden maksujen kannustava porrastaminen
- avustukset tarpeettomien kovien pintojen purkamiseen
- kiinteistöjen viherryttämiseen kannustavat vero- tai investointikannusteet
- viherryttämistavoitteiden sisällyttäminen tontinluovutusehtoihin ja julkisen rahoituksen ehtoihin
- ekologisten ja ilmastohyötyjen huomioon ottaminen liikenne- ja infrastruktuurirahoituksessa.

Keinojen vaikutukset, oikeudellinen toteutettavuus ja kustannusten jakautuminen tulee selvittää poikkihallinnollisesti. Tarkoituksena ei saa olla ainoastaan uusien velvoitteiden asettaminen, vaan viherryttämisen tekeminen kunnille, kiinteistönomistajille ja yrityksille taloudellisesti mahdolliseksi ja kannattavaksi.

Suunnitelmassa tulee tunnistaa nykyistä selvemmin Kunta-Helmi- ja Järjestö-Helmi-avustusten merkitys ennallistamistoimien käytännön toteuttamisessa. Avustuksia voidaan myöntää kuntien, yhdistysten, säätiöiden ja vesiosuuskuntien konkreettisiin ennallistamis-, kunnostus- ja luonnonhoitohankkeisiin. Haut avataan nykyisin tarpeen mukaan, noin muutaman vuoden välein.

Kunta- ja Järjestö-Helmi-rahoitus tulee vakinaistaa osaksi ennallistamissuunnitelman rahoituspolkua. Rahoituksen jatkuvuus, riittävä taso ja ennakoitava hakurytmi tulee turvata, jotta kunnat ja järjestöt voivat kehittää osaamistaan, hankekantojaan ja kumppanuuksiaan pitkäjänteisesti. Rahoitusta tulee voida kohdistaa myös taajamien arvokkaisiin elinympäristöihin, kuten niittyihin, pienvesiin, lähimetsiin, rantoihin, ekologiin yhteyksiin sekä uhanalaisten lajien elinympäristöihin.

Yksityisten kiinteistöjen viherryttäminen

Merkittävä osa kaupunkien maa-alasta, puustosta ja viherrakenteesta sijaitsee yksityisillä tonteilla. Kaupunkivihreän ja latvuspeiton tavoitteita ei voida saavuttaa vain kuntien omistamilla yleisillä alueilla. Suunnitelmassa tulee esittää konkreettisemmat keinot, joilla taloyhtiöitä, kotitalouksia, yrityksiä ja muita kiinteistönomistajia kannustetaan säilyttämään varttunutta puustoa, lisäämään kasvillisuutta, vähentämään läpäisemättömiä pintoja ja toteuttamaan luonnonmukaista hulevesien hallintaa.

Mahdollisia keinoja ovat muun muassa:

- kiinteistökohtaiset neuvonta- ja avustushjelmat
- viherkattojen, puiden ja sadepuutarhojen perustamisen ja kovien pintojen purkamisen investointituet
- viherkerroin kaavoituksessa ja tontinluovutuksessa
- hulevesimaksun kannustava porrastaminen
- vero- ja investointikannusteiden selvittäminen
- taloyhtiöille ja yrityksille suunnatut viherryttämissopimukset
- luontoarvojen ja puuston säilyttämistä tukevat rakennusjärjestysmääräykset
- kuntien tarjoama suunnittelu- ja kasvupaikkaosaaminen.

Kannustimien rinnalla tarvitaan ohjausta, jolla ehkäistään olemassa olevan puuston ja kasvillisuuden tarpeetonta poistamista. Uusien puiden istuttaminen ei lyhyellä aikavälillä korvaa varttuneiden puiden latvuspeittoa ja ekosysteemipalveluja. Rakennusjärjestykseen sisältyvien velvoitteiden seuranta on tehostettava. Maisematyö/puunkaatoilupien myöntämisen perusteita tulisi tarkastella ja yhtenäistää kunnissa. Seuraamukset luvattomista puunkaadoista tulee olla myös nykykäytäntöä tuntuvammat. Jälkiluvittamisen mahdollisuus tulisi poistaa.

Toimenpide 21: Kaupunkivihreän ja latvuspeiton kytkeminen kuntien käytössä oleviin ohjauskeinoihin

Kuntien mahdollisuus valita paikallisiin olosuhteisiin soveltuvat ohjauskeinot on tärkeää säilyttää. Luonnoksen kirjaus siitä, että kukin kunta voi valita kehittämiensä ohjauskeinot, jää kuitenkin liian yleiseksi.

Kunnille tarvitaan valtakunnallisesti yhteisiä määritelmiä, tavoitteita, ohjeita, tietoa ja käytännön työkaluja. Suunnitelmassa tulee tunnistaa kaupunkiluontosuunnitelma yhtenä mahdollisena kuntatason välineenä. Sen avulla voidaan sovittaa yhteen kaupunkiluonnon monimuotoisuutta, viherrakennetta, latvuspeittoa, lähivihreän saavutettavuutta ja ilmastonmuutokseen sopeutumisesta koskevat tavoitteet. Kaupunkiluontosuunnitelma voidaan kytkeä kunnan kaavoitukseen, luonnon monimuotoisuusohjelmaan, viheralueohjelmaan, ilmasto- ja sopeutumistyöhön, luonnonhoitosuunnitelmiin sekä viheromaisuuden hallintaan. Valtakunnallisen ohjeistuksen tulee tukea eri kokoisia kuntia eikä johtaa tarpeettoman raskaaseen tai päällekkäiseen suunnitteluun.

Kuntien ohjauskeinoja koskevassa toimenpiteessä tulee tunnistaa kaavoituksen ja erilaisten suunnitelmien lisäksi myös rakennusjärjestys, maisematyölupa sekä puiden kaatamista koskevat lupamenettelyt ja paikalliset määräykset. Ne ovat käytännössä merkittäviä välineitä erityisesti yksityisten kiinteistöjen puuston, läpäisevien pintojen ja muun viherrakenteen säilyttämisessä.

Valtakunnallisesti tulee laatia kunnille ohjeistus siitä, miten rakennusjärjestyksillä ja lupakäytännöillä voidaan edistää kaupunkivihreän määrää ja laatua oikeasuhtaisesti ja ennakoitavasti. Ohjeistuksessa tulee käsitellä muun muassa arvokkaan ja varttuneen puuston tunnistamista, korvaavia istutuksia, puiden kasvuedellytysten turvaamista istutuspaikalla ja rakennustöiden aikana sekä lupapäätösten seuranta. Samalla tulee arvioida, ovatko nykyiset maisematyölupaa ja puiden kaatamista koskevat säännökset riittäviä kaupunkiekosysteemien heikentämättömyyden ja latvuspeiton turvaamiseksi.

Toimenpide 22: Viherympäristötavoitteiden liittäminen sopimusvälineisiin

Viherympäristötavoitteiden sisällyttäminen MAL-sopimuksiin, seudullisiin liikennejärjestelmäsuunnitelmiin ja muihin sopimusvälineisiin on kannatettavaa. Kaupunkivihreä tulee integroida nykyistä vahvemmin liikenne-, asunto-, ilmasto- ja kaupunkikehittämisen politiikkoihin.

Sopimusmenettely ei kuitenkaan yksin riitä. Sen vaikuttavuus riippuu tavoitteiden konkreettisuudesta, seurannasta ja käytettävissä olevista resursseista. Mahdollisissa viherryttämissopimuksissa tulee määritellä selkeät tavoitteet, vastuut, rahoitus, aikataulut ja seuranta. Lisäksi on varmistettava, etteivät sopimusvälineet rajaa toimenpiteitä vain suurimmille MAL-seuduille.

Kommentit erityisesti pölyttäjäkantojen ja maatalousekosysteemien ennallistamista tukeviin toimenpiteisiin – artikkelit 10 ja 11

Viherympäristöliitto kannattaa kansallisen pölyttjästrategian toimeenpanon tehostamista. Erityisen kannatettavia ovat pölyttäjien ravintoa, pesäpaikkoja ja suojaisia mikroilmastoja tarjoavien rakenteiden lisääminen, elinympäristöjen lisääminen ja hoitaminen rakennetuilla alueilla, kasvinsuojeluaineiden vähentäminen sekä vieraslajien aiheuttamien haittojen minimoiminen.

Viherympäristöliitto kannattaa vahvasti toimenpidettä 40, jossa kehitetään tienvarsien niittokäytäntöjä. Luonnoksen mukaan tavoitteena on parantaa tietopohjaa ja luoda pölyttäjäkantojen sekä luonnon monimuotoisuuden kannalta parempia toimintatapoja liikenneturvallisuus ja vieraslajilainsäädäntö huomioon ottaen.

Toimenpiteessä tulee tarkastella niittoajankohdan lisäksi niittotiheyttä, niittoalueiden laajuutta, kasvillisuuden vaihteista niittoa, niittojätteen poistamista sekä vieraslajien leviämisen ehkäisemistä. Tienvarsien niittymäisiä elinympäristöjä tulee käsitellä osana laajempaa ekologista verkostoa. Käytännöt tulee viedä selkeiksi valtakunnallisiksi kunnossapito-ohjeiksi ja hankintakriteereiksi sekä valtion että kuntien hallinnoimille liikennealueille.

Rakennettujen ympäristöjen pölyttjätoimia tulee täsmentää siten, että niihin kuuluvat muun muassa:

- monilajiset ja eri aikaan kukkivat kasvillisuusalueet
- paikallisiin olosuhteisiin soveltuva kasvilajisto
- niittyjen ja luonnonmukaisten reuna-alueiden lisääminen
- vaihteellinen ja oikea-aikainen niitto
- niittojätteen poistaminen kohteissa, joissa tavoitellaan niittymäistä kasvillisuutta
- avoimen maan, lahoppuun ja muiden pesäpaikkojen säilyttäminen
- kasvinsuojeluaineiden välttäminen
- elinympäristöjen välisen kytkeytyneisyyden parantaminen.

Pölyttjätoimet tulee liittää osaksi kuntien viheralueiden suunnittelua ja hoitoa, katu- ja liikenneympäristöjen kunnossapitoa sekä julkisten ja yksityisten kiinteistöjen viherryttämistä.

Kommentit erityisesti metsäekosysteemien ennallistamista tukeviin toimenpiteisiin – artikla 12

Viherympäristöliitto kannattaa metsän- ja luonnonhoidon käytäntöjen, suositusten, osaamisen ja tietopohjan kehittämistä. Toimenpiteissä tulee tunnistaa nykyistä selvemmin kuntien ja kaupunkien omistamien taajama- ja lähimetsien erityisluonne. Niiden hoidossa tulee yhteensovittaa luonnon monimuotoisuus, ekologinen kytkeytyneisyys, ilmastonmuutokseen sopeutuminen, virkistyskäyttö, maisema sekä ihmisten terveys ja hyvinvointi.

Taajamametsissä voidaan edistää muun muassa lahoppuun määrää, sekapuustoisuutta, eri-ikäisrakenteisuutta, luontaista uudistumista, metsänreunojen monimuotoisuutta ja arvokkaiden elinympäristöjen säilymistä. Valtakunnallisesti tulee koota ja levittää kuntien hyviä käytäntöjä sekä tarjota koulutusta ja ohjeistusta taajamametsien suunnitteluun ja hoitoon.

Tulisi pohtia, voidaanko lintujen pesimäaikaisten metsänhoito- ja puunkaatorajoitteita laajentaa rakennetussa ympäristössä koskemaan kaikkea puunkaatoa ja raivausta ajalla 10.3. - 31.7. (poislukien akuutisti vaarallisten puiden kaato, pelastustyöt). Myös kuntien omistamissa taajametsissä rajoituksen laajentamista voisi pohtia.

Kommentit ekologista kompensatiota ja luonnonarvomarkkinoita koskeviin toimenpiteisiin

Viherympäristöliitto katsoo, että ekologisen kompensaation roolia tulee vahvistaa nykyisestä. Kompensatio on aina lieventämishierarkian viimeinen vaihe: ensisijaisesti haitta tulee välttää ja toissijaisesti minimoida. Jäljelle jäävä merkittävä luontohaitta tulee kuitenkin hyvittää riittävällä, todennettavalla ja pitkäaikaisesti turvatulla tavalla.

Suunnitelmassa mainitaan selvitys ekologisen kompensaation velvoittavuuden lisäämisestä luonnonsuojelulakiin sekä ekologinen kompensatio ja luonnonarvomarkkinat osana rahoituspuhjan kehittämistä.

Vapaaehtoisuuden varaan jäävä järjestelmä ei välttämättä riitä ehkäisemään luontoarvojen kokonaisheikennystä. Ennallistamissuunnitelmassa tulee asettaa aikataulu ja vastuut ekologisen kompensaation velvoittavuuden, soveltamisalan, laadunvarmistuksen ja valvonnan kehittämiseksi.

Kompensatiota tulee voida soveltaa myös rakennetun ympäristön merkittäviin luontoarvoihin silloin, kun haittaa ei voida välttää tai riittävästi lieventää. Kaupunkiympäristössä kompensaation tulee perustua todellisiin luontoarvoihin eikä pelkästään vihreän pinta-alaan. Varttuneen puuston, ekologisesti toimivan elinympäristön tai uhanalaisen lajiston esiintymän menetystä ei tule katsoa hyviteteksi pelkästään istuttamalla sama pinta-ala tavanomaista kasvillisuutta toisaalle.

Ekologinen kompensatio ei saa muodostua luvaksi heikentää arvokkaita luontokohteita. Korvaamattomat, erittäin hitaasti palautuvat tai erityisen uhanalaiset luontoarvot tulee edelleen ensisijaisesti säilyttää.

Kommentit tietopuutteiden ja seurantavelvoitteiden täyttämiseksi ehdotettuihin toimenpiteisiin

Luonnoksen seuranta- ja mittarointikokonaisuus jää kaupunkiekosysteemien osalta liian yleiselle tasolle suhteessa suunnitelman yksityiskohtaisiin toimenpiteisiin. Kustannustaulukossa mainitaan erillinen ”kaupunkivihreän ja latvuspeiton seuranta”, mutta sen sisältöä, vastuita, resursseja ja aikataulua ei kuvata riittävästi. Seurannassa tulee ottaa paremmin huomioon kytkennät myös muihin artikloihin, etenkin pölyttäjäkantoja koskevat mittaristo.

Kaupunkivihreän seurannalle tulee määritellä ennen suunnitelman viimeistelyä vähintään:

- seurattavat muuttujat ja niiden määritelmät
- lähtötaso ja vertailuvuodet
- maantieteellinen tarkkuus
- vastuutahot
- tiedon tuottamisen ja päivittämisen aikataulu
- kuntien tehtävät ja valtion tarjoama tuki
- tiedon avoimuus ja yhteentoimivuus
- seurannan rahoitus.

Kaukokartoitus soveltuu kaupunkivihreän ja latvuspeiton määrän seurantaan, mutta se ei yksin riitä laadun arvioimiseen. Rinnalle tarvitaan tietoa esimerkiksi kasvillisuuden rakenteesta ja monilajisuudesta, puuston iästä ja elinvoimaisuudesta, maaperästä, vettä läpäisevistä pinnoista, viheryhteyksien toimivuudesta sekä lähivihreän saavutettavuudesta.

Seurannan tulee mahdollistaa tarkastelu kaupunginosittain tai muulla riittävän tarkalla aluejaolla. Tulokset tulee voida yhdistää väestö- ja hyvinvointitietoihin, jotta voidaan arvioida myös viherympäristöjen hyötyjen alueellista ja sosiaalista jakautumista.

Toimenpiteiden toteutumisen lisäksi tulee seurata niiden ekologista ja yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Esimerkiksi istutettujen puiden lukumäärän sijasta on seurattava puiden säilymistä, kasvua, elinvoimaisuutta, latvuspeitteen kehitystä ja niiden tuottamia hyötyjä.

Kommentit suunnitelman kustannuksiin ja rahoituspohjaa koskeviin toimenpiteisiin

Viherympäristöliitto pitää suunnitelman merkittävänä puutteena sitä, että konkreettisesti kaupunkiympäristöjä viherryttävien toimenpiteiden 15–18 kustannukseksi on merkitty nolla euroa. Perusteluna todetaan, että kustannukset täsmentyvät myöhemmin kaupunkivihreän ja latvuspeiton tavoitetasojen tarkentuessa. Edellytyksiä luoville toimenpiteille 19–22 on esitetty 1,68 miljoonan euron kustannus. Kuntien lisäksi rahoitusvastuuta on annettava myös valtiollisille toimijoille, esimerkiksi Väylävirastolla ja Fingridille. Näillä toimijoilla on keskeinen rooli kytkeytyneisyyden vahvistamisessa, vieraslajien torjunnassa ja pölyttäjätöimissä infrahankkeiden suunnittelussa ja kunnossapidossa.

Nollan euron arvio ei anna realistista kuvaa toimenpiteiden toteuttamisesta. Puuston lisääminen, laadukkaiden kasvualustojen rakentaminen, päällysteiden purkaminen, hulevesiratkaisut, pihojen viherryttäminen, viheryhteyksien vahvistaminen sekä kasvillisuuden pitkäjänteinen hoito aiheuttavat todellisia investointi-, suunnittelu- ja ylläpitokustannuksia.

Kustannusarvion puuttuminen vaikeuttaa suunnitelman toteuttamiskelpoisuuden, vaikuttavuuden ja kuntataloudellisten vaikutusten arviointia. Luonnoksen vaikutustenarvioinnissa todetaan myös, että toimeenpano voi lisätä kuntien viranomaisten työmäärää ja kustannuksia.

Suunnitelmaan tulee ennen sen viimeistelyä sisällyttää vähintään suuntaa-antava arvio kaupunkiekosysteemien toimenpiteiden kustannustasosta, rahoituksen lähteistä sekä valtion, kuntien, kiinteistönomistajien ja muiden toimijoiden vastuista. Arviossa tulee erottaa:

- investointikustannukset
- jatkuvat hoito- ja ylläpitokustannukset
- tietopohjan ja seurannan kustannukset
- kaavoituksen ja suunnittelun resurssitarpeet
- osaamisen kehittämisen kustannukset.

Viherympäristöliitto huomauttaa, että myös moniin muihin toimenpiteisiin (esim. Mukautettujen metsänkäsitteilymenetelmien kehittäminen ja Metsän- ja luonnonhoidon kehittäminen ja metsäpolitiikan linjaaminen) on varattu liian vähän resursseja.

Kunnille tulee osoittaa riittävä rahoitus ja asiantuntijatuki. Viherympäristöliitto kannattaa EU-rahoituksen aktiivista hyödyntämistä, mutta toimeenpanoa ei voida rakentaa ainoastaan määräaikaisten hankkeiden varaan. Tarvitaan pitkäjänteinen kansallinen rahoituspolku, joka mahdollistaa myös viherrakenteiden hoidon ja vaikuttavuuden seurannan.

Yksityisen rahoituksen ja kiinteistönomistajien osallistumisen mahdollisuuksia tulee kehittää, mutta yksityinen rahoitus ei korvaa julkisen vallan vastuuta yleisistä alueista ja kuntien tehtävien riittävästä rahoituksesta. Kannusteiden tulee olla ennakoitavia, oikeudenmukaisia ja käytännössä hyödynnettäviä myös pienissä kunnissa ja pienillä kiinteistöillä.

Helsingissä 26.8.2026

Taavi Forssell
Toiminnanjohtaja
Viherympäristöliitto ry